

дими умовностями, якими можна безкарно зневажати. Правда, що Позднішев у своїх поглядах не доходив до крайніх висновків де Сада, за якими простягалася царина виключно кримінальних дій. Йому була внутрішньо чужа позиція, яка виправдовувала сексуальні злочини, які можуть бути скоєні тоді, якщо у чоловіка прагнення до повного владіння жінкою переходить у прагнення до її фізичного знищення. В думках і почуттях він був далекий від садівської тези, яка зв'язує максимальну насолоду з максимальним руйнуванням. Але на практиці доля розпорядилася інакше, і скоєний Позднішевим злочин став закономірним наслідком поглядів, які він сповідував. Позиція сексуального гедонізму з безжальністю року штовхнула його нарешті на шлях «максимального руйнування» — вбивства сексуального партнера. Але те, що у де Сада виглядає природним і виправданим, для Толстого постає як абсолютне зло, що руйнує в людині все людське. Якщо де Сад свідомо звів людину до рівня рознутого скота і злочинного звіра, що вдоволенний своїм становищем, то Л. Толстой бачив свій обов'язок письменника і мислителя в тому, щоб допомогти людині, яка занепала і скоїла злочин, відродитись до нового життя.

Надійшло до редколегії 02.03.97

В НАУКОВИХ УСТАНОВАХ АКАДЕМІ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

В ІНСТИТУТІ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності Академії правових наук України (далі — НДІВПЗ) утворений на підставі п. 8 розпорядження Президента України від 10 лютого 1995 р. за № 35/95 та постанови Президії Академії правових наук України від 21 червня 1995 р. за № 4/4-Н. Утворенням НДІВПЗ підкреслена державна необхідність у розвитку теоретичних та прикладних досліджень у сфері боротьби зі злочинністю.

Директором організатором був призначений доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального права Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого Вячеслав Іванович Борисов, який після створення інституту очолює його колектив.

Штатний розклад інституту затверджений у кількості 40 одиниць, у тому числі 34 одиниці наукових співробітників.

НДІВПЗ має таку структуру:

1. Відділ кримінально-правових проблем та кримінально-виконавчого законодавства у такому складі:

- а) сектор кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю;
- б) сектор проблем кримінально-виконавчого законодавства.

2. Відділ загальної теорії кримінології та кримінологічних досліджень у такому складі:

- а) сектор вивчення причин злочинності;
- б) сектор попередження злочинності серед неповнолітніх та молоді;
- в) сектор дослідження проблем боротьби з корупцією та організованою злочинністю.

3. Відділ дослідження проблем слідчої, прокурорської та судової діяльності у складі:

- а) сектор дослідження проблем судової діяльності;
- б) сектор дослідження проблем попереднього розслідування та прокурорської діяльності;
- в) лабораторія «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю».

Наукова та науково-організаційна діяльність НДІВПЗ здійснюється у відповідності з основними напрямками, визначеними Інституту в у постанові відділення кримінально-правових наук АПрН України від 25 січня 1996 р. за № 1.

Такими напрямками є:

- 1) теоретичні проблеми боротьби зі злочинністю;
- 2) наукове забезпечення державної політики та правових підстав боротьби з корупцією та організованою злочинністю;
- 3) дослідження правопорушень та злочинів, що вчиняються у сфері економіки;
- 4) проблеми судово-правової реформи та підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів;
- 5) використання досягнень науково-технічного прогресу у боротьбі зі злочинністю;
- 6) регіональні проблеми боротьби зі злочинністю.

У 1996 р. НДІВПЗ здійснював дослідження з дев'ятох тем, в яких знайшли своє відображення проблеми, зазначені в основних напрямках наукової діяльності. Чотири теми були перехідними з попереднього року. Крім того, відповідно до Указу Президента України від 17 вересня 1996 р. № 837/96 «Про Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996—2000 роки» та з урахуванням плану АПрН Украї-

ни по виконанню програми, затверджено дві теми наукових досліджень та створено творчі колективи по їх розробці.

Тема *«Компетенція спеціальних підрозділів з питань боротьби з організованою злочинністю щодо здійснення ними оперативно-розшукової і слідчої діяльності та питання підвищення її якості»*. Науковий керівник — д-р юрид. наук, проф. *Г. Матусовський*.

Розробка теми здійснювалась за рішенням Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України від 18 серпня 1995 р. № 30 (п. 10).

Творчий колектив був сформований у складі фахівців різних галузей: економіки, прикладної математики, працівників правоохоронних органів.

Робота була запланована у два етапи і по двох напрямках досліджень. На першому етапі наукові дослідження були зосереджені на вивченні стану, проблем та протиріч як правозастосовчої практики, так і нормативної бази. На другому етапі наукові дослідження було зосереджено на таких напрямках:

— формування понятійного апарату (уніфікація і спеціалізація);

— встановлення системи взаємодії правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю.

За результатами першого етапу до Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю було передано попередні висновки і пропозиції. Після закінчення другого етапу робіт був підготовлений загальний звіт, який також направлено у зазначений комітет. Пропозиції щодо зміни структури та системи взаємодії органів, що ведуть боротьбу з організованою злочинністю, а також необхідні у зв'язку з цим зміни у чинне законодавство, сформульовані у доповідній записці, яка надана Координаційному комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України. Крім того, у травні 1996 р. у м. Харкові було проведено «круглий стіл» — «Система взаємодії правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю».

Тема *«Навантаження слідчих підрозділів як фактор якісної діяльності правоохоронних органів»*. Науковий керівник — канд. юрид. наук *Г. Кожевніков*.

Розробка теми здійснювалась у відповідності з рішенням Ради національної безпеки при Президентові України та Координаційного комітету по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю при Президентові України від 7 квітня 1995 р. за № 59 (п. 7).

На першому етапі досліджень були визначені сучасний стан проблеми, одержані попередні результати та сформульовані рекомендації, які направлені у Координаційний комітет з питань боротьби з корупцією і організованою злочинністю.

На другому етапі робота була зосереджена на проведенні анкетування, фотографування трудових операцій слідчого, розробці переліку трудових операцій, які впливають з його функціональних обов'язків, а також встановлення переліку слідчих дій, які обов'язково повинен виконати слідчий по окремим категоріям слідчих справ.

22 листопада 1996 р. розробники теми провели «круглий стіл», в роботі якого взяли участь керівники відповідних підрозділів органів внутрішніх справ та прокуратури Харківського регіону. Обговорювались питання розробки науково обгрунтованих норм навантаження слідчих, а також правові, організаційні та наукові засоби забезпечення належних умов роботи слідчих.

Основні висновки із зазначених наукових досліджень були підготовлені у виді статті, надрукованої у № 7 «Вісника Академії правових наук України». Творчий колектив розробив проект закону «Про внесення змін і доповнень до Кримінально-процесуального кодексу України», щодо розширення переліку злочинів, по яких проводиться перевірка у виді протокольної форми досудової підготовки матеріалів, відродження дізнання як самостійної форми досудового слідства, зміни підслідності кримінальних справ. Крім того, розроблені науково обгрунтовані норми навантаження на кожного слідчого органів внутрішніх справ та прокуратури районної ланки та щомісячні норми продуктивності їх праці.

Тема *«Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю (інформаційний пошук та обгрунтування напрямків досліджень)»*. Науковий керівник — доктор юрид. наук, проф. М. Салтєвський.

Розробка теми здійснювалась за дорученням Бюро Президії Академії правових наук України від 6 жовтня 1995 р. за № 2/26.

Дослідження було спрямоване на виявлення науково-технічних наробок, технологій у провідних науково-дослідних, навчальних закладах, виробничо-технічних об'єднаннях Харківського регіону з метою можливого використання їх у практиці боротьби зі злочинністю. Одночасно здійснювались розробки дослідних зразків приладів та комп'ютерних програм, які були продемонстровані на виставці 14 листопада 1996 р. керівникам та оперативним співробітникам відповідних служб органів прокуратури, внутрішніх справ та

служби безпеки Харківської області. Виставка викликала велику зацікавленість і була відображена у засобах масової інформації (див.: Правда України. 1996. 22 лист.). Друга виставка відбулася 6—7 грудня 1996 р. і була приурочена до республіканської науково-практичної конференції «Проблеми кадрового та наукового забезпечення Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996—2000 роки». З виставочними зразками були ознайомлені керівники правоохоронних органів України, а також учасники конференції. Після завершення цієї роботи був визначений напрямок досліджень новоствореної лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю»: — «Проблеми інформаційного забезпечення прийняття рішення у практиці кримінального судочинства криміналістичними та комп'ютерними методами і засобами».

Науковий пошук здійснювався з таких питань:

а) «Комп'ютерна самонавчальна експертна система для підтримки прийняття рішень при розслідуванні убивств, що вчиняються в умовах неочевидності»;

б) «Проблеми обробки мовної інформації та розробка ідентифікаційних експертних систем».

За першою підтемою обрані математичні та програмні засоби експертної обробки бази даних, розпочата робота з вивчення і узагальнення слідчої та судової практики.

За другою підтемою створене програмне забезпечення експертної ідентифікації чиття по обмеженим фрагментам мови. На підставі цієї програми проведено п'ять судових експертиз за запитами органів прокуратури та внутрішніх справ.

Тема *«Правові та організаційно-методичні засоби заснування в Україні кримінологічної експертизи проектів законодавчих та інших правових актів»* (II кв. 1996 р. — I кв. 1997 р.). Науковий керівник — д-р юрид. наук, академік АПрН України А. Закалюк.

Тема розробляється у відповідності з Постановою бюро Президії АПрН України від 6. березня 1996 р. за № 7—1/1/6. Науковцями розроблені: авторський варіант кримінологічного класифікатора причин і умов вчинення правопорушень з валютними коштами у зовнішньоекономічних відносинах; методики по окремих операціях кримінологічної експертизи; проведено обговорення проектів Закону України «Про кримінологічну експертизу», Постанови Кабінету Міністрів та Положення «Про організацію та порядок проведення кримінологічної експертизи проектів законодавчих, інших правових та управлінських актів». Зараз автори проекту проводять його експериментальну перевірку.

Відповідно до постанови Президії НАН України від 18 жовтня 1995 р. за № 256 та постанови Президії АПРН України від 25 січня 1996 р. за № 6/6-н був створений відділ економіко-правових досліджень, який знаходиться у подвійному підпорядкуванні АПРН України та її НДІВПЗ (м. Харків) і Інституту економіко-правових досліджень НАН України (м. Донецьк). На цей відділ було покладено розробку теми «Правове забезпечення соціальних та державних інтересів України у зовнішньо-економічній господарській діяльності і попередження правопорушень у цій сфері» (I кв. 1996 р.—IV кв. 1998 р.). Наукові керівники — академік НАН України В. Мамутов, канд. юрид. наук В. Хахулін.

Вона включає до себе три підтеми:

а) «Розробка системи економіко-правових засобів забезпечення суспільних інтересів України у зовнішньоекономічній господарській діяльності»;

б) «Удосконалення економіко-правового механізму аналізу, обліку та контролю господарських зобов'язань у зовнішньоекономічній сфері»;

в) «Дослідження і розробка організаційних, економічних та правових засобів попередження правопорушень у зовнішньоекономічній діяльності».

На даний час вивчені організаційно-економічні форми і правові засади іноземного інвестування, чинна система аналізу, обліку та контролю господарських зобов'язань, розроблена методика проведення досліджень на весь термін виконання роботи.

Тема «Проект Закону по введенню в дію Кримінального кодексу України (IV кв. 1996 р.). Науковий керівник — академік АПРН України В. Сташис.

Тема розроблялась на підставі п. 2 ст. 15 Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996—2000 роки за фінансово-економічної підтримки Європейських комісій в рамках програми TACIS. Розробники підготували концепцію закону, текст проекту та пояснювальну записку до нього. 30 листопада 1996 р. зазначені матеріали, передані до Української Правничої Фундації на лінгвістичну експертизу.

Після прийняття Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996—2000 роки на Академію правових наук України і, відповідно, НДІВПЗ, було покладено виконання п. 71 цієї програми, який передбачає розробку науково-прикладних програм використання досягнень науки і техніки у боротьбі з окремими видами тяжких злочинів, і, перш за все, вбивствами на замовлення, терористичного спрямування, з використанням вибухівки, пов'язаних з викраданням людей, у тому числі дітей, а також у сфері економіки і фі-

нансів, з ознаками корупції. У зв'язку з тим, що ці злочинні значно різняться за своїми криміналістичними характеристиками, було визнано доцільним розподілити роботу на дві теми.

Перша тема «Розробка науково-прикладної програми використання досягнень науки і техніки у боротьбі з тяжкими злочинами проти особи, перш за все, із убивствами на замовлення, терористичного спрямування, з використанням вибухівки, пов'язаними з викраданням людей». Керівництво цією темою покладено на д-ра юрид. наук, проф. М. Салтєвського.

Друга тема «Розробка науково-прикладної програми використання науки і техніки у боротьбі з окремими видами тяжких злочинів у сфері економіки і фінансів, з ознаками корупції». Керівництво цією темою покладено на д-ра юрид. наук, проф. Г. Матусовського.

Розробка теми «Судова влада і проблеми її формування» була розпочата за підсумками конкурсу, який проводив ДКІІТ України. Науковим керівником цієї теми є академік АПрН України Ю. Фрошевий.

Науковим колективом були вивчені досвід зарубіжних країн, у тому числі концепція судової реформи Російської Федерації, зміст Європейських концепцій про незалежне судочинство і захист прав людини, проведено соціологічне дослідження серед суддів районних, міських та обласних судів Полтавської, Донецької та Харківської областей. У жовтні 1996 р. був проведений «круглий стіл» за темою наукового дослідження за участю суддів загальних та арбітражного судів Харківського регіону.

Крім того, творчим колективом були розроблені і направлені у відповідні державні органи:

— зауваження на проект Концепції судово-правової реформи в Україні;

— пропозиції щодо структури акта «Концепція судово-правової реформи в Україні»;

— розділ «Судова влада» у проекті нової Конституції України.

НДІВПЗ брав участь в організації та проведенні 6—7 грудня 1996 р. в м. Харкові республіканської науково-практичної конференції «Проблеми кадрового та наукового забезпечення Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996—2000 роки», а також розробці її рекомендацій.

У 1996 р. НДІВПЗ організував і провів три «круглих столи»:

1. «Система взаємодії правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю», м. Харків, 21 травня 1996 р.;

2. «Судова влада та проблеми її формування», м. Харків, 30 жовтня 1996 р.;

3. Навантаження та умови праці слідчих підрозділів як фактор якісної діяльності правоохоронних органів», м. Харків, 22 листопада 1996 р.

Співпрацівники брали участь у роботі п'яти міжнародних конференцій, а також міжгалузевих та галузевих семінарів та «круглих столах».

Розпочата видавнича діяльність Інституту. За підсумками 1996 р. обсяг надрукованих матеріалів склав понад 22 друк. арк.: *Борисов В., Куц В.* «Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации». Харків, 1996; *Салтєвський М.* «Криміналістика». Харків, 1996; Т. I: «Організація судових та правоохоронних органів України» (За ред. І. Марочкіна. Харків, 1996 (навчальний посібник), *Матусовський Г.* «Проблеми взаємодії правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю». Харків, 1996 та ін.

Н. СІБІЛЬОВА

Вчений секретар НДІВПЗ, доц. НЮА
України

ЛЬВІВСЬКА ЛАБОРАТОРІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ — НОВА УСТАНОВА АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

Однією з найактуальніших проблем наукових досліджень сучасного українського суспільствознавства, зокрема юридичної науки, є забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Нині це положення, вочевидь, не вимагає докладного обґрунтування. Нагадаємо лише, по-перше, те, що чинна Конституція України присвятила цим питанням третину статей, а по-друге, те, що рівень здійсненості та захищеності таких прав і свобод в Україні є чи не головним показником її прийнятності як члена європейської спільноти демократичних соціальних правових держав.

Між тим в Україні донедавна була відсутня спеціалізована наукова установа, яка постійно б займалась цілеспрямованими різнорівневими дослідженнями проблем прав та свобод людини і громадянина.

А потреба у таких дослідженнях, зважаючи на викладені вище обставини, є досить нагальною. Певні заходи для її задоволення було вжито з боку Академії правових наук України.

Львівську лабораторію прав людини було створено згідно рішення Президії Академії правових наук України від 4 липня 1996 р. та зареєстровано як структурний підрозділ АПрН — наукову установу з правами юридичної особи (свідоцтво № 11763 від 21 листопада 1996 р., видане Реєстра-